Bioteknologinemnda
The Norwegian Biotechnology Advisory Board

Landbruks- og matdep.
Saksnr.: 04/1333 Doknr.: 46
Mottatt: 08 APR 2005 ASR/ZUR
Saksbeh.: CWe Ark.: 636
Kopi: Avskr.:

Landbruks- og Matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

Vår ref: Deres ref: 200401333-/CWE Dato:6/4 2005

Forslag til ny lov om planteforedlerretten

Vi viser til samtale med saksbehandler og takker for at Bioteknologinemnda fikk noen dager uttsettesle med sitt høringssvar som følger vedlagt.

Vennlig hilsen

for Reegulstad Klingenberg
Sissel Rogne
Direktør

Vedlegg

Postadresse/Postal address: P.O.Box 522 Sentrum N-0105 Oslo, Norway
Kontoradresse/ Office address: Prinsens gt. 18
Telefon/Telephone: +47 24 15 60 20
Telefax: +47 24 15 60 29
E-mail: bion@bion.no
Internett: www.bion.no

Bioteknologinemnda
The Norwegian Biotechnology Advisory Board

Det kongelige Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

Vår ref: Deres ref: 200401333-/CWE Dato: 5/4 2005

Høring: Forslag til ny lov om planteforedlerretten

Bioteknologinemnda har behandlet lovutkastet i sine møter 16. februar og 16. mars. Bioteknologinemnda velger å komme med følgende kommentarer til høringsnotatet med lovforslaget.

Bakgrunn for lovforslaget

Høringsnotatet beskriver at grunnen for lovforslaget er ønsket om å legge bedre til rette for at det skal være lønnsomhet i planteforedling i Norge i privat regi. Dette blir fremhevet som viktig fordi norsk natur krever spesielt tilpassede vekster samtidig som vi representerer et lite marked. Den statlige støtten til slik virksomhet har gradvis forsvunnet, slik at det nasjonale ansvaret for å trygge tilgangen på plantemateriale eller såvarer i praksis har blitt overlatt til private aktører som ønsker å fylle dette tomrommet. Derfor blir det av stor betydning at rammevilkårene legger til rette for at dette blir en lønnsom og solid næring.

Med lovforslaget mener Landbruks- og matdepartementet (LMD) det blir så liten forskjell på de norske regelverket og UPOV 1991, at Norge like godt kan tilslutte seg UPOV 1991 og ikke bare UPOV 1978, som Norge allerede er tilsluttet. Det blir i høringsnotatet fremhevet at Norge verken er forpliktet eller forhindret fra å gjøre dette av hensyn til andre internasjonale avtaler, men LMD velger å legge frem forslag til tilknytning fordi dette kan styrke immaterialretten til planteforedlerne. Samtidig blir Norges sentrale rolle i forbindelse med Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) drøftet og hvorledes arbeidet med CBD skal hensyntas.

UPOV-konvensjonen

UPOV er en internasjonal union for beskyttelse av nye plantesorter og hadde pr. november 2004 58 land som medlemmer. Målet for UPOV er å fremme og støtte et effektivt system for beskyttelse av plantesorter. Dette skal stimulere og oppmuntre til videre utvikling av plantesorter som tjener samfunnet som helhet. UPOV vedtok for første gang sine regler i 1961. Senere er det foretatt revideringer i 1972, 1978 og 1991. Norge er tilsluttet konvensjonen av 1978.

Endringsforslagene i korte trekk

I henhold til TRIPS-avtalen er medlemslandene i WTO forpliktet til å ha en form for beskyttelse av plantesorter. Dette kravet er oppfylt for Norges del gjennom patentlovgivningen og tiltredelsen av

Postadresse/Postal address: P.O.Box 522 Sentrum N-0105 Oslo, Norway | Kontoradresse/ Office address: Prinsens gt. 18 | Telefon/Telephone: +47 24 15 60 20 | Telefax: +47 24 15 60 29 | E-mail: bion@bion.no | Internett: www.bion.no

UPOV 1978. Medlemslandene i EU har ikke samlet gitt sin tilslutning til en bestemt versjon av UPOV-konvensjonen, og enkeltland har tiltrådt ulike versjoner på ulike tidspunkter.

Bioteknologinemnda har valgt å kommentere høringsnotatet og lovforslaget i en del, for så avslutningsvis å trekke frem enkelte punkter eller konklusjoner som nemndsmedlemmene synes det er spesielt viktig å tilråde eller fraråde.

Lovforslaget.
Forslag til ny planteforedlerrett fra LMD er tenkt å erstatte gjeldende planteforedlerlov av 12. mars 1993. For samfunnet som helhet er det viktig med insitamenter slik at forskning på og utvikling av nye plantesorter opprettholdes. Dette er spesielt viktig i en tid hvor slik virksomhet i stadig mindre grad styres og finansieres av det offentlige.

I henhold til følgebrevet fra LMD er de viktigste endringene i det fremlagte lovforslaget at sortseierens rettigheter nå utvides ved at bøndenes muligheter til vederlagsfritt å spare såfrø fra egen avling ("farmer's privilege") innskrenkes (§ 8). Etter forslaget får sortseieren nå enerett til de fleste former for kommersiell utnyttelse av en beskyttet plantesort (§ 1). I tillegg får sortseieren også rettigheter til sorter som i hovedsak er avledet av en beskyttet sort (§ 6). Varigheten på en planteforedlerrett er foreslått utvidet fra 25 år til 30 år for vinranker og trær (§ 20). For øvrige arter er det foreslått en utvidelse fra 20 år til 25 år.

Bioteknologinemndas generelle kommentarer:
Siden lovforslaget er utviklet for å sikre en levedyktig privat foredling, er det i den forbindelse viktig for Bioteknologinemnda å få sannsynliggjort om lovforslaget vil ha en slik positiv effekt for utviklingen av privat planteforedling i Norge. Det er dessuten store forskjeller på situasjonen for prydplanter kontra andre landbruksplanter.

Norge er et meget lite marked for frøprodusenter. Selv om vi er av de land i verden som kjøper mest blomster per innbygger, er vi også innenfor prydplanter et meget lite marked. I tillegg har vi et klima og en natur som tilsier at bare en liten del av vårt areal er godt egnet for tradisjonell dyrking av kornsorter og andre matplanter. Bioteknologinemnda er derfor i utgangspunktet positiv til insitamenter som sikrer norsk foredling og bekymret for at man nettopp i et land som Norge ikke ser det som viktig å sikre planteforedlingen gjennom en stor grad av statlig finansiert forsknings- og utviklingsarbeid. I tillegg er Bioteknologinemnda bekymret for at det ikke er andre solide støtteordninger til private aktører som driver i dette markedet, fordi Bioteknologinemnda mener det er viktig å sikre god tilgang på såvarer tilpasset Norge.

Såvareimport og foredling i Norge
Graminor er den helt dominerende aktøren innen foredling av jorbruksvekster. Ved etableringen av Graminor i 2002 la LMD til grunn at Graminor for fremtiden må skaffe en større andel av sine inntekter fra markedet og mindre fra staten.

Som nevnt over, er en av de viktigste endringene i lovforslaget at bondens nåværende vederlagsfrie bruk av eget såkorn ("farmer's privilege") foreslås begrenset. En økning av lisensavgiftene for foredlerne uten adgang til selv å kreve inn avgift på bondens bruk av eget formeringsmateriale, vil bare føre til at andelen av sertifisert formeringsmateriale vil synke og foredlernes markedsinntekter likeså. Dette vil bety en reduksjon i fremtidig norsk foredlingsaktivitet. Argumentet kan få enda større betydning i og med at staten forventer at Graminor skal ta ut en større andel av inntektene fra markedet.

Bioteknologinemndas kommentar:
Bioteknologinemnda vil påpeke at lovforslaget ikke er noen garanti for at en aktør som Graminor vil fortsette å foredle materiale for norske forhold, men i stedet bli en formidlingssentral for utenlandske frøselskaper. Dette behøver i seg selv ikke være noen ulempe dersom kvalitetssikringen av innkjøpene for norske forhold er gode, det vil si at det drives foredling av sorter som er tilpasset klimaforhold som i Norge. Bioteknologinemnda savner en drøfting av dette i høringsnotatet.

Bondens rettigheter ("farmer's privilege")
Bønder vil hele tiden vurdere om det er lønnsomt å bruke formeringsmateriale fra egen avling kontra å kjøpe nye produkter som kan gi bedre eller mer avling. Det virker sannsynlig at dersom bøndenes vederlagsfrie benyttelse av såkorn fra egen avling forsvinner, blir inntektsgrunnlaget til foredlerne styrket. I denne sammenhengen er det et spørsmål om rettferdighet så vel som et økonomisk spørsmål hvorledes foredling skal honoreres. Dersom det hadde vært slik at bøndene kunne kjøpe nye frø en sjelden gang og så deretter brukte eget såkorn, må foredler ta en høy sum for såkorn gjennom en "engangshonorering". Dette igjen ville kunne føre til at færre kjøpte nye og forbedrede sorter.

I henhold til høringsnotatet, er andelen av bøndene som i dag kjøper sertifisert såkorn fra Graminor, 80 %. (Sertifisert såkorn betyr at det er produsert og solgt gjennom offentlig godkjente aktører.) Andelen av sertifisert såkorn foredlet i Norge er 40 %. For poteter er situasjonen helt annerledes. Bare 15 % av settepotetene er sertifisert. Dersom alle skulle betale avgift for å benytte sorter beskyttet etter 1993, ville det antageligvis utgjøre en inntekt til Graminor på ca. 3,5 millioner kr for korn, og for bonden en utgift på 4 kr per mål. For poteter ville dette bety for Graminor en potensiell inntekt på ca. 4 millioner kroner, og for bonden en utgift på 50 kr per mål. Når det gjelder bær er det bare jordbær og bringebær som har noen praktisk betydning. Også her ville Graminor med det nye lovforslaget hatt en potensiell inntekt på ca. 3,5 millioner kr. For en jordbærbonde ville dette bli en utgift på 0,75 kr per stikling, og man må her regne at plantene må skiftes ca. hvert fjerde år.

I en situasjon der bonden må betale avgift, ser det ut som at det for den enkelte bonde ikke blir de helt store utgifter, men at det gir betydelig forbedret situasjon for Graminors virksomhet. I en slik situasjon blir det derfor viktig å sikre at denne inntekten virkelig går til videreforedling. Men i en situasjon med avgiftsbetaling også for egenprodusert såkorn, vil kanskje flere bønder kjøpe nye frø fremfor å benytte andel av egen avling. Dette kan medføre økt etterspørsel etter nye såvarer, noe som igjen skulle bety bedre eller mer avling. Samtidig blir det hevdet fra bøndenes organisasjoner at en økt etterspørsel kan utgjøre en risiko for befolkningens matvareforsyning pga. usikkerhet i såvareleveransene fra tid til annen. Men markedet har imidlertid også en klar tendens til å tilpasse tilbudet etter etterspørselen.

Bioteknologinemndas kommentar:
Bioteknologinemnda mener det ikke er tilstrekkelig belyst hvorledes en begrensning av bondens rettigheter til vederlagsfri bruk av egne såvarer vil kunne føre til en endring av landbruksspraksis med valg av såvarer og med hensyn på såvaresikkerhet. Bioteknologinemnda etterspør derfor denne typen analyser fordi dette vil være viktig for å sannsynliggjøre lovens intensjon.

Hvis ikke de nye avgiftene til foredler blir ansett for å være tilstrekkelig til å sikre videre foredlingsarbeid i Norge, vil dette føre til en inntektsforskyvning fra bonde til foredler (norsk eller utenlandsk) for de eksisterende sorter, og uten at det er systemer eller insentiver for å sikre nyutviklinger. Bioteknologinemnda tror dette kan bli problematisk for norsk landbruk på lengre sikt.

Rettferdig fordeling av goder fra foredling
Bøndene har i århundrer foredlet sortene de har benyttet og har et omfattende system med forsøksringer. Foredlingsarbeidet har så i økende grad blitt overtatt av det offentlige, dernest private aktører. Her blir det en avveining mellom de forskjellige aktørers bidrag gjennom utviklingen av det genetiske materialet og en rettferdig fordeling av godene fra det kontinuerlige foredlingsarbeidet.

Også bondens fortjeneste vil øke som følge av foredlingsvirksomheten. Det er derfor rimelig at bonden skal betale for denne innsatsen fra foredleren. På den andre siden er det først i de senere 10-år at denne foredlingen har blitt satt i et system. Private aktører høster dermed bøndenes århundrelange foredlingsarbeide. Dette samspillet mellom private aktører og bøndene har vært bakgrunn for bondens rettigheter til vederlagsfri bruk av eget såkorn (farmer's privilege). Spørsmålet er derfor nå om det har gått såpass lang tid siden det var bonden som var foredleren at vektskålen er vippet over i retning av foredler i forhold til rett til å kreve vederlag for foredling fra bonden.

Bioteknologinemndas kommentar:
Bioteknologinemnda har ikke tatt stilling til regneeksemplene i høringsnotatet og hva som er urimelig eller rimelig med hensyn på kompensasjonens størrelser. Bioteknologinemnda synes imidlertid det er viktig å få informasjon om hvorledes foredlingen av de aktuelle landbruksvekstene det er snakk om, har foregått og vært finansiert. Likeledes er det vesentlig å se nærmere på hvorledes utviklingen gjennom de siste årtier har vært når det gjelder bondens bruk av såvarer, samspillet med forsøksringer og eierskap. Dette er informasjon som Bioteknologinemnda anser som viktig for å vurdere hva som er rimelig og rettferdig når det skal vurderes å fravike bondens rettigheter til vederlagsfri bruk av såkorn fra egen avling.

Videreforedlerens rettigheter ("breeder's exemption")
Videreforedlerens rettigheter ("breeder's exemption") skal sikre at andre mot vederlag (lisensavgift) kan videreforedle sorter. Innenfor planteforedling er det avgjørende at den nye varianten tydelig kan adskilles fra den sorten som den er foredlet fra, for at den skal kunne få en selvstendig beskyttelse (§ 6). Hva som kan kalles vesentlig i denne forbindelse, har man tradisjoner for å vurdere ut i fra eksisterende beskyttelsessystemer, men det vil være spesielt vanskelig når det gjelder genmodifiserte planter som ikke så enkelt kan innplasseres i det tradisjonelle plantesort-systemet. Dette kan gjøre det problematisk å få til rettferdig og rimelig fordeling av beskyttelse og goder fra videreforedling.

I høringsutkastets § 6 drøftes ikke hvor lett det vil være å kunne videreforedle planter etter lovforslaget siden man må ha sortseiers samtykke til videreforedling dersom den nye sorten i hovedsak er utviklet fra en annen beskyttet sort. Det er derfor avgjørende at det er balanse med honorering av det som har vært utført tidligere, og samtidig at det er rom og lønnsomhet i videreutvikling. For ved å vektlegge sikring av lønnsomhet i den situasjonen vi nå har, kan det få som konsekvens at nye aktører vanskeligere kommer inn på markedet. Dermed kan det totalt sett bli mindre valgfrihet fordi markedet domineres av noe få og store aktører, aktører som skaffet seg beskyttelse tidlig. Dette ser ut til å være tilfelle allerede i dag for prydplanter.

I Norge er G3 det dominerende foredlingsfirmaet for potteplantestiklinger. I tillegg er det ca. 10 små til noe større foredlingsfirma, alle lokalisert sør for Dovre. Når det gjelder frø til prydplanter, er det to norske firma som er dominerende, LOG og Norsk Gro. Disse er i realiteten bare distributører for utenlandske selskaper ved at de kjøper materiale og pakker om for salg i Norge. I praksis er derfor foredlingsarbeidet for denne sektoren internasjonalisert. For Norge er derfor situasjonen som for andre land med små markeder; de domineres av de store internasjonale frøselskapene.

Det som er spesielt for Norge, er at det er to sterke grossister, Blomsterringen og Primaflor, som i praksis regulerer markedet ved at foredler og produsenter er avhengige av å få solgt sine planter. De øvrige små grossistene arbeider med å få markedsandeler og deler av produksjonen, og små aktører har meget vanskelig for å komme på banen uten at de har et klart nisjeprodukt. For gartnerne betyr det at man betaler lisens per stykk plante selv om foredlingen er basert på egne morplanter, mens prisene blir satt av grossistleddet og fastsatt under løpende forhandlinger.

Foredlerne av prydplanter vil, i henhold til Norges Gartnerforbund, trolig ikke merke noen særlig forskjell om Norge er tilknyttet UPOV 1978 eller 1991 når det gjelder lønnsomhet i næringen.

For å sikre at utvikling innen foredlingsarbeidet ikke hindres ved at dominerende aktører ikke ønsker å slippe nye aktører inn på markedet gjennom å nekte tillatelse til videreforedling, er det adgang til å gi tvangslisens (§ 35). I forbindelse med patentlovgivningen ser vi at dette er en meget lite benyttet mulighet. Det behøver ikke dermed å bety at så vil bli tilfelle innenfor UPOV 1991-systemet. Tvangslisensiering er et viktig virkemiddel, men det kreves først og fremst at myndighetene har et aktivt forhold til denne muligheten. Det er urimelig dersom en ny og økonomisk svak aktør skal ta byrden med å gå til rettsvesenet for å få en kjennelse om tvangslisensiering.

Bioteknologinemndas kommentar:
I forbindelse med lovforslaget mener Bioteknologinemnda at det ikke bare må synliggjøres at det nye lovforslaget vil styrke de eksisterende private aktørene på markedet, men også bl.a. sannsynliggjøre at nye aktører vil kunne etablere virksomhet i Norge. Nye foredlere vil kunne gi bedre valgfrihet, flere arbeidsplasser og mer kompetanse i Norge.

Bioteknologinemnda savner også en analyse for å sannsynliggjøre at lovforslaget vil kunne sikre foredling av materiale som er nyttig og viktig for norsk landbruksnæring.

Bioteknologinemnda anser det som positivt at det er adgang til tvangslisens og anser det som viktig at myndighetene også bruker dette virkemidlet aktivt for å sikre at nye aktører kan arbeide med videreforedling.

Tilslutning til UPOV 1991
Det er flere europeiske land som i dag er tilsluttet konvensjonen av 1991 enn UPOV 1978. Dette kan tale for en harmonisering for Norges del, samt at det etter 1998 ikke er mulig for nye stater å tiltre tidligere versjoner av konvensjonen. I høringsforslaget hevdes det at lovforslaget er så likt UPOV 1991-regelverket, at Norge like godt kan tilslutte seg dette dersom lovforslaget blir vedtatt. I den forbindelse blir det ikke drøftet om tilslutning til UPOV 1991 vil ha en verdi i seg selv, eller om det vil representere noen ulempe. Norge er ikke forpliktet til å tiltre UPOV 1991, selv dersom hovedlinjene i lovforslaget skulle vedtas.

En styrking av planteforedlerretten (men kanskje vel så mye signaleffekten av en tilknytning til UPOV 1991) kan få flere frøfirma til å være interessert i å markedsføre sine produkter i Norge. Dette skulle kunne gjøre at bondens valgfrihet øker i takt med økt konkurranse. Økt konkurranse kan også gi rimeligere såvarer og at man blir mindre avhengig av noen få aktører. På den andre siden står man overfor problemet med kontroll og at informasjon om de nye artene skal tilpasses norske forhold.

Bioteknologinemndas kommentar:
Bioteknologinemnda etterspør informasjon om hvorledes bøndene skal sikres korrekt informasjon om såvarer i et privatisert såvaremarked. I en slik situasjon ønsker Bioteknologinemnda å påpeke viktigheten av at LMD sikrer at forsknings- og utdanningsinstitusjoner ikke bare får et ansvar for en teoretisk innføring i foredlingsarbeidet, men sikres midler til å ha slik utdanning og forskning gående. Det er urimelig å overlate dette ansvaret til firma som er avhengig av inntjening.

Sikring av lønnsomhet innen foredlingsindustrien
Foredlingsarbeid er dyrt og tidkrevende. Bonden er tjent med, og tjener på, at foredlerne lykkes med å foredle frem en attraktiv plante som så kan dyrkes og videreutvikles. I så måte er også bonden interessert i at foredler sikres et større økonomisk utbytte ved at man får mange til å benytte materiale videre. Dermed kan det se ut som konsekvensene av UPOV-tilknytningen først og fremst er et økonomisk spørsmål om hvorledes, og hvor mye, norske bønder skal kompensere foredler for vekster som gras, korn, poteter og jordbær.

Det er i høringsdokumentet foretatt et par kostnadsberegninger over hva en tilslutning til UPOV 1991 innebærer av merutgifter for en bonde som sparer til eget såkorn og dyrker 200 dekar korn, og en bonde med 40 dekar poteter som lagrer settepoteter fra egen avling. Det er imidlertid ikke gått nærmere inn på hvor mange bønder i Norge som "rammes" av slike nye regler, eller diskutert nærmere hva en UPOV 1991-tilslutning i praksis innebærer for norsk landbruk, også i form av utvidet tilgang på nytt sortsmateriale.

Med en tradisjon der bøndene bruker eget såkorn, er det naturlig å spørre hvorledes man kan sikre at man virkelig oppnår at lisensavgift betales. I både Sverige og Norge har ikke staten tenkt å blande seg opp i hvorledes lisensavgiften til foredlingsindustrien skal innkreves. Dette blir opp til aktørene selv å sørge for. I Sverige har foredlingsindustrien en egen organisasjon som arbeider med dette spørsmålet. Der er det diskutert om man skal gi foredlingsindustrien informasjon om arealtilskuddet til hver gård, for dermed å kunne forespørre de aktuelle bøndene om hvorledes situasjonen er med hensyn på såvarer. I Finland har man allerede dette systemet i og med at man samtidig med søknad om arealtilskudd må opplyse om man bruker eget såkorn og i hvor stort omfang. Denne informasjonen danner grunnlaget for innkreving av avgiften fra bøndene.

Bioteknologinemndas kommentar:
Bioteknologinemnda anser det som viktig å få klarlagt omfanget og betydningen av de nye avgiftene for norske bønder. Likeledes savnes en drøfting av hvilken betydning en norsk UPOV 1991-tilknytning vil ha for å sikre foredlingen av matplanter.

I tillegg mener Bioteknologinemnda det er av betydning at det klargjøres hvorledes avgiften skal betales i praksis dersom bonden ikke samarbeider om dette. Dette har betydning for om lovverket vil være gjennomførbart, og om innføringen av lovverket kan gi uønskede konsekvenser.

Planteforedlerretten i et Nord/Sør-perspektiv
I motsetning til bestemmelsene i UPOV-konvensjonen av 1991, legger norske myndigheter opp til at søker om planteforedlerrett må opplyse om kildene til det biologiske materiale som inngår i sorten. Dette er viktig av hensyn til utviklingslandene som er opprinnelsesland for de fleste av våre kulturplanter og som også har størst biologisk mangfold. Opplysning om opphavsland er derfor et viktig ledd i oppfølgingen både av Konvensjonen om biologisk mangfold og den nylig fremforhandlede FAO-traktaten om plantegenetiske ressurser for mat og landbruk. Norge har gitt sin tilslutning til begge disse avtalene.

Ettersom Konvensjonen om biologisk mangfold (Biodiversitetskonvensjonen, CBD) skal sikre en rettferdig fordeling av goder fra kommersiell utnyttelse av genressurser, går Biodiversitetskonvensjonen dermed lengre enn forslaget til ny norsk lov om planteforedlerrett, som kun innfører plikt til søker om å opplyse om kilden til det biologiske materialet som inngår i sorten. Selv om UPOV 1991 ikke inneholder en slik bestemmelse om fordeling av goder, ligger det likevel som en del av fundamentet at tidligere foredling skal honoreres. Problemet er at dette bare gjelder allerede beskyttede sorter. Dermed kan man nå få planterforedlerrettigheter på kultiverte eller viltvoksende planter fra utviklingsland eller andre land der de ikke er rettslig beskyttet, og samtidig kunne forlange at disse dyrkerne skal betale lisens dersom de benytter egen såvare (§ 4).

Prinsippene i UPOV 1991 om at alle skal være med å betale lisens til foredlerne, kan synes rettferdig for et industrialisert jordbruk der alle kjøpe såvarer, men ikke for utviklingsland med meget dårlig økonomi. Her er man vant til å bruke mange forskjellige sorter innefor små områder for å minske risiko for avlingssvikt. I slike land utvikles og forvaltes plantesorter gjerne av enkeltbønder og små kooperativer uten bindinger og med fri tilgang på hverandres såvarer. Derfor blir det også for disse bøndene i praksis en blanding av kjøp og videreforedling på gården. Her vil UPOV 1991 kunne bli direkte uhensiktsmessig. Bønders rettigheter til vederlagsfri bruk av egne såvarer anses som helt essensielt for å kunne utvikle utviklingslandenes jordbruk og sørge for matvaretrygghet.

Det blir i mange politiske debatter hevdet at Norge ønsker å støtte utviklingslandenes interesser. U-landene er i stor grad motstandere av å gi sortseiere økte rettigheter og derfor imot UPOV 1991. En av hovedgrunnene til at Norge i 1993 ikke tiltrådte UPOV-konvensjonen av 1991, men konvensjonen av 1978, var nettopp av hensyn til bøndenes rett til vederlagsfri bruk av egenprodusert såvare. Det kan således være lettere å spille en rolle som internasjonal brobygger dersom Norge fremdeles er tilsluttet konvensjonen av 1978.

Bioteknologinemndas kommentar:
Bioteknologinemnda anser det som positivt at søker om planteforedlerrett må opplyse om kildene til det biologiske materiale som inngår i sorten. Med å etterspørre eierskap eller opprinnelse mener Bioteknologinemnda at Norge dermed fører en konsekvent linje med hensyn på CBD. Uten en konsekvent politikk på dette området vil Konvensjonen om biologisk mangfold ikke få den ønskede betydning.

Likeledes er det for Bioteknologinemnda viktig at det arbeides for at sortseier ikke bør få beholde sine planteforedlerrettigheter dersom disse rettighetene er blitt gitt med bakgrunn i gale eller manglende opplysninger om kildene til det genetiske materialet. Bioteknologinemnda anser det som urimelig at det er opp til den som oppdager slik uredelighet, å føre saken for rettsapparatet for å få erklært planteforedlerrett eller patent ugyldig. Denne prosessen medfører store økonomiske belastninger og er noe som bare økonomisk meget sterke institusjoner eller enkeltpersoner kan gjøre. Bioteknologinemnda anser det derfor som viktig at Norge er en pådriver for at det skal være uakseptabelt og økonomisk ulønnsomt å unnlate å gi riktige opplysninger. Norge bør følge opp dette i relevante internasjonale fora, både når det gjelder planteforedlerrettigheter og patentrettigheter, fordi dette ellers bidrar til å undergrave selve systemene og folks aksept for disse.

Det har vært av politisk betydning i Norge å være en internasjonal aktør på utviklingslandenes side. Ved en eventuell tilknytning til UPOV 1991 er det hevdet at dette kan påvirke denne rollen. Med bakgrunn i dette savner Bioteknologinemnda en analyse av eller kommentarer til om en UPOV 1991-tilknytning kan ha en symbolverdi og påvirke norsk rolle på den internasjonale arena, eller i internasjonal samhandling med utviklingslandene. I denne sammenhengen setter

Bioteknologinemnda spørsmålstegn ved at Norge, som selv har UPOV 1991-tilknytning ute til høring, som EFTA-land stiller krav om at de afrikanske landene Sør-Afrika, Botswana, Namibia, Lesotho og Swaziland må tilsluttes UPOV-systemet under forhandlingene om en frihandelsavtale. Bioteknologinemnda vil i denne forbindelse påpeke at det i Ot.prp.15 (1992-1993) ble poengtert at man ikke ville tilsluttes UPOV 1991, men UPOV 1978 av hensyn til prinsippet om bønders rettigheter til vederlagsfri bruk av eget såkorn. St.meld. nr.35 (2003-2004) Felles kamp mot fattigdom har formuleringer på side 25 som fremhever at utviklingslandene må ha rett til vederlagsfri benyttelse av såkorn fra egen avling og ha egne rettigheter i forbindelse med egen foredling: "*Utviklingslandenes regler om plantebeskyttelse bør derfor fortsatt kunne ivareta behovet for lokal forvaltning av såfrø.*" Denne setningen synes imidlertid uforenlig med følgende: "*et effektivt nasjonalt beskyttelsessystem for plantesorter vil kunne oppnås på ulike måter, bl.a. gjennom Union for beskyttelse av nye plantesorter (UPOV)*", og spesielt tatt i betraktning at utviklingslandene ikke lenger har mulighet for UPOV 1978-tilknytning (etter 1998), men må tilknyttes UPOV 1991. I stortingsmeldingen blir det dessuten fremhevet gjentatte ganger viktigheten av at man gjennom handel med utviklingslandene skal bidra til deres utvikling og at man derfor må ta spesielt hensyn til utviklingslandenes situasjon under handelsforhandlingene. Det er derfor betenkelig om Norge ikke etterlever dette. Sør-Afrika har nå nektet å godta EFTAs krav om UPOV 1991-tilknytning, og dermed har forhandlingene stoppet opp.

Bioteknologinemndas oppsummering og konklusjon.

Når det gjelder selve lovforslaget, støtter en samlet Bioteknologinemnd høringsforslaget om en utvidelse av tiden en sortseier kan få innvilget planterforedlerrettigheter med den begrunnelse som foreligger i notatet. Likeledes mener en samlet Bioteknologinemnd at det skal stilles krav om at kildeland for det plantegenetiske materiale skal oppgis for å kunne få planterforedlerrettigheter med den begrunnelse som er gitt over.

Bioteknologinemndas medlemmer Odd Vangen, Rita Kolvik, Aina Bartmann, Erling Johannes Husabø, Torleiv Ole Rognum, Christina Abildgaard, Marte Rostvåg Ulltveit Moe, Liv Arum, Ulla Schmidt, Bjørn Erikson og Kjetil Hindar finner det prinsipielt sett betenkelig og vil følgelig advare mot den delen av lovforslaget som innebærer at dyrkere ikke lenger skal ha rett til vederlagsfritt å ta såfrø og annet formeringsmateriale fra egen avling til eget bruk. Disse medlemmene vil anbefale Regjeringen å arbeide for en styrking av norsk foredlingsindustri både i offentlig og privat regi gjennom andre ordninger, som også bør kunne være lettere å administrere, enn gjennom å innkreve en avgift fra bonden for bruk av eget såkorn.
Disse medlemmene mener at bønders rettigheter til vederlagsfri bruk av egenprodusert såvare er et prinsipp som også er i samsvar med CBDs artikkel 16 om en rettferdig fordeling av godene fra de genetiske ressurser, siden bøndene i århundrer har drevet foredlingsarbeide på de sortene som det i senere tid har vært drevet kommersiell foredling på.
I tillegg fremhever disse medlemmene at UPOV 1991 går svært langt i å tildele sortseiere privilegier, på bekostning av bønders rettigheter. UPOV 1991 er derfor ikke hensiktsmessig for land som fortsatt har en betydelig planteforedlingsvirksomhet og såfrøproduksjon i uformell sektor. Medlemmene ser det som svært viktig å minske presset på utviklingsland for å innføre lover i tråd med UPOV 1991. Norsk tilslutning til UPOV 1991 vil innebære en svekkelse av UPOV 1978, som vi i dag er tilsluttet. På bakgrunn av dette vil disse medlemmene fraråde norsk tilslutning til UPOV 1991.

Bioteknologinemndas medlemmer Even Søfteland, Siri Mathisen, Thor Amlie, Randi Reinertsen og Lisbeth Tranebjærg støtter høringsforslaget. Disse medlemmene fremhever at lovforslaget og UPOV 1991-tilslutning fremmer norske interesser og næringsliv både nasjonalt og på den

internasjonale arena. Medlemmene mener at med det nye forslaget vil foredlingsindustrien få bedre vilkår og dermed kunne gi et bedre tilbud til landbruket. Samtidig mener representantene at det er rettferdig at den som foredler frem nye plantesorter, skal stimuleres for å sikre videreutvikling av tilpassede såvarer for vårt klima og natur. Dette er i tråd med intellektuelle eierrettigheter (IPR) for andre deler av næringslivet. Det er derfor viktig å legge til rette for at også aktører i andre land som utvikler interessante produkter, ser seg tjent med å markedsføre disse i Norge. Dette er en av de viktige grunnene for at Norge bør tilknyttes UPOV 1991.
Medlemmene Randi Reinertsen og Siri Mathisen ønsker også å påpeke at UPOV 1991 ikke ivaretar utviklingsland eller land med et ikke-industrialisert landbruk sine behov for å sikre det genetiske mangfold i såvarer og matvaresikkerhet gjennom vederlagsfritt bruk av eget såkorn fra egen avling. Dersom Norge velger å tiltre UPOV 1991, innebærer det et spesielt ansvar for å se til at dette ikke reduserer mulighetene for å fremme det genetiske mangfold i såvarer og matvaresikkerhet for landbruk som er forskjellig fra det norske.

Vennlig hilsen

Sign
Lars Ødegård
Nemndsleder

Ragnhild Klingenberg
for Sissel Rogne
Direktør